

Władysław Szyszko

"The Conservation of Cultural Property with Special Reference to Tropical Conditions", Lausanne 1968 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 24/1 (92), 85-86

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJA

The Conservation of Cultural Property with Special Reference to Tropical Conditions (Konserwacja zabytków w warunkach tropikalnych), Museums and Monuments", t. XI, UNESCO, Lausanne 1968, 341 s., 42 fot., 61 ryc.

Omawiana pozycja jest zbiorem artykułów tworzących XI tom serii "Museums and Monuments" wydawanej przez United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO); powstała w wyniku ścisłej współpracy z Międzynarodowym Ośrodkiem Badań nad Konserwacją i Restauracją Dóbr Kultury działającym w Rzymie.

Zasadniczą treść książki stanowi 18 artykułów, których autorami jest 23 specjalistów z różnych krajów, w większości konserwatorów lub przedstawicieli innych gałęzi nauki, jak: mineralogia, petrografia (P. J. de Henau), czy biologia i biochemia (R. Heim — dyrektor Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu). Jako dodatek włączono publikowany już w 1963 r. przez Ośrodek rzymski referat dotyczący zagadnienia materiałów syntetycznych używanych w konserwacji. Obecnie, po dokładnym przejrzeniu tekstu i uwzględnieniu nowszych osiągnięć dokonywanych przez G. Toracca, asystenta naukowego przy Ośrodku rzymskim został ponownie wydrukowany jako fragment omawianej pracy (s. 305—335).

Hiroshi Daifuku, autor szeregu artykułów z dziedziny antropologii, konserwacji i muzeologii: rozważa problem doniosłej roli zabytku, jego prawdziwej wartości i ewentualnego wyboru najcenniejszych dla nas elementów. Zdaniem Daifuku (rozdział 1, s. 19—26) ciekawą inicjatywę podjęli Francuzi, którzy w celu wykonania prac zabezpieczających przy starym, zabytkowym budynku w dzielnicy Marais w Paryżu zatrudnili do pracy grupę ochotników — w większości młodych robotników lub studentów (s. 23).

Podobne grupy „przyjaciół muzeum” tworzy się przy wykonywaniu rekonstrukcji starych zamków, opactw i twierdz, zarówno we Francji, jak i w innych krajach Europy. Natomiast krajom afrykańskim (np. Nigeria) lub środkowo (np. Meksyk) i pd.-amerykańskim w poważnym stopniu udziela pomocy UNESCO (s. 26) — UNESCO, 1965. Report on the Draft Recommendation to Member States Concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private Works (SHC (4) Paris, 31.III, 1967).

Zwięźle, aczkolwiek wyczerpująco omawia problem klimatu (definicja, typy — rozdz. 2, s. 27—39), mikroklimatu i ich wpływów na niszczenie zabytków Paul Coremans. Warto zwrócić uwagę na zamieszczony przy końcu artykułu schemat ukazujący przyczyny niszczenia obiektów muzealnych (s. 39), zaczerpnięty zresztą z pracy H. J. Plenderleitha, "Conservation of Antiquities and Works of Art", London 1956, s. 15.

Troje autorów — wspomniany już R. Heim, Françoise Flieder (kierownik laboratorium do badań nad zabezpieczeniem dokumentów graficznych przy

Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu) i Jacqueline Nicot (wicedyrektor Laboratorium Kryptogamii przy tymże Muzeum) specjalizująca się w badaniach nad ekologią pleśni saprofitycznych i grzybów — przytacza swoje uwagi na temat walki z pleśniami rozwijającymi się na obiektach zabytkowych w klimacie tropikalnym (rozdz. 3, s. 41—52). Zwracają uwagę na zagadnienia, które należy uwzględnić przy wykonywaniu konstrukcji budowlanej, przeznaczonej na pomieszczenie dla zabytków, a więc: lokalizacja, użyte materiały, projekt całości, zagadnienie higieny i właściwej cyrkulacji powietrza. Zaś środki zaradcze to przede wszystkim: dezynfekcja w specjalnym piecu, w którym umieszcza się dany obiekt (używa się oparów formaldehydowych) od 24 — 48 godzin lub ten sam zabieg wykonywany w autoklawie próżniowym. Artykuł uzupełnia przejrzysty klucz służący do dokładnego określania najważniejszych pleśni atakujących różnego typu materiały (np. kamień, drewno) w klimatach tropikalnych.

Ciekawych obserwacji dotyczących szkodliwych owadów, ich identyfikacji i efektów działalności dostarcza referat J. J. H. Szent-Ivany z Uniwersytetu Petera Pázmány w Budapeszcie (rozdz. 4, s. 53—70). Należy podkreślić bardzo staranny i urozmaicony dobór materiału ilustrującego wywody autora (ryc. 34—40). Przy końcu artykułu Szent-Ivany podaje przepisy na sporządzenie mieszanin, które działają odstręczająco na owady atakujące książki.

Do tematu poruszanego już w rozdz. 1 przez H. Daifuku powraca P. Coremans, omawiając pokrótce organizację i strukturę jednostek państwowych, mających za zadanie ochronę dóbr kulturalnych (rozdz. 5, s. 71—77).

Zagadnieniu wyposażenia laboratorium konserwatorskiego poświęcono artykuł (rozdz. 6, s. 80—94) składający się z 2 części. Autor pierwszej, H. W. M. Hodges (m. in. doradca przy organizacji i wyposażeniu Muzeum Hetyckiego w Ankarze w latach 1964—65) omawia wyczerpująco niezbędne wyposażenie pracowni konserwatorskiej działającej w odmiennych, niż europejskie warunkach (s. 80—90), zaś w części drugiej H. Daifuku podaje jako przykład pomocy UNESCO plan całkowitego wyposażenia pracowni konserwatorskiej przy Muzeum Narodowym w Bangkoku (schemat — s. 93, wg P. Coremans. Report to the Thai Government. Creation of a Technical Laboratory Attached to the National Museum, Bangkok, Brussels, 12 XI 1964).

W 1949 r. B. A. Nimmo, specjalista w zakresie konserwacji zabytków metalowych, przeniósł na teren Research Laboratory przy British Museum metodę elektrotypii w celu uzyskania dokładnych reprodukcji najcenniejszych obiektów muzealnych (s. 17). Sporządzanie odpowiednich form (głina, wosk, gutaperka, plastelina, guma silikonowa itd.) stanowi temat referatu przygotowanego przez Nimmo wraz ze swoim współpracownikiem A. G. Prescottem (rozdz. 7, s. 95—108).

O właściwym postępowaniu z obiektami ceramicznymi i szklanymi pisze archeolog klasyczny i długoletni pracownik Muzeum londyńskiego Ione Gedye (rozd. 8, s. 109—113).

Sporo kłopotu sprawia entomologom utrzymanie w klimacie tropikalnym zebranych okazów i zabezpieczenie ich na dłuższy czas. Stąd uwagi na ten temat poczynione przez J. Linsleya Gressitta, profesora uniwersytetu w Berkeley i wydawcy czasopism „Pacific Insects” oraz „Journal of Medical Entomology”, okazały się z pewnością bardzo cenne nie tylko dla zawodowego entomologa, ale i dla kolekcjonera-amatora (rozd. 9, s. 115—122).

Rozdział 10 tworzą referaty trzech znanych specjalistów w dziedzinie konserwacji zabytków: H. J. Plenderleitha (s. 124—134), który porusza problemy zabezpieczania „monumentów” narażonych na działanie wpływów atmosferycznych w Pd. Azji, Środkowym Wschodzie, Ameryce Łacińskiej i Indiach (ryc. 43), P. Coremansa (s. 135—138) przetwarzającego szereg informacji o obiektach architektonicznych w Indonezji, Birmie, Syjamie, Iranie, Iraku, Peru, Meksyku, oraz T. R. Gairola (s. 139—152) omawiającego zabezpieczenia najcenniejszych zabytków architektury w Indiach. T. R. Gairola — warto przypomnieć — jest chemikiem, kierownikiem Pracowni Konserwatorskiej przy Muzeum Narodowym w New Delhi w latach 1957—66, a od 1966 r. zastępcą dyrektora Muzeum.

Natomiast R. M. F. de Andrade (rozd. 11, s. 153—168) z Uniwersytetu w Rio de Janeiro posłużył się przykładem starego miasta Ouro Preto (zał. 1701 r.) stolicy prowincji Minas Gerais, aby zilustrować złożoność problemów, z którymi spotyka się konserwator i architekt przy pracy nad zabezpieczeniem i zachowaniem właściwego charakteru zabytkowego zespołu urbanistycznego.

Artykuł o konserwacji malowideł ściennych (rozd. 12, s. 169—189), którego autorami są P. Philippot i P. Mora, znany jest już polskiemu czytelnikowi dzięki przekładowi zamieszczonemu w „Ochronie Zabytków”, XXII (1969), z. 4, s. 285—295, jednakże z pominięciem interesującego materiału fotograficznego (fot. 22, 23, 24).

Klasyczny temat konserwacji malowideł sztalugowych — lecz w warunkach tropikalnych — podejmuje W. Boustead, konserwator Galerii Sztuki w stanie New South Wales (Australia) oraz konsultant dla krajów Wspólnoty Brytyjskiej (rozd. 13, s. 191—208, fot. 25—30).

O procesach destrukcyjnych zachodzących w kamieniu, spowodowanych wpływami temperatury, krystalizacją soli, utlenianiem związków żelaza czy działaniem środków biologicznych dowiadujemy się z artykułu R. V. Sneyersa (rozd. 14, s. 209—235), kierownika Działu Konserwacji Kamienia w Institut Royal du Patrimoine Artistique w Brukseli, i P. J. Henau doradcy naukowego w dziedzinie minera-

logii i petrografii w tymże Instytucie. Szczególnie pożyteczny wydaje się być zamieszczony w artykule poradnik zawierający szereg dokładnych wskazówek dotyczących postępowania z zagrożonym obiektem kamiennym w odmiennych warunkach klimatycznych, włącznie z kwestią właściwego opakowania i transportu (s. 218—234).

Zagadnienia konserwacji obiektów metalowych (żelazo, miedź, srebro, ołów i ich stopy), koncentrując się na problemie ich czyszczenia, omawiają w rozdz. 15 (s. 237—249) H. J. Plenderleith i G. Toracca. Nie pominięto oczywiście w omawianej książce problemu konserwacji tkanin, na które — jak wskazuje autor artykułu E. R. Beecher (rozd. 16, s. 251—264) — destrukcyjny wpływ wywierają następujące czynniki: światło, tlen, wilgoć, zanieczyszczenia atmosferyczne, działanie owadów i mikroorganizmów.

A. E. Werner, profesor chemii przy Królewskiej Akademii Sztuki w Londynie i specjalista od stosowania środków syntetycznych i nowych metod w konserwacji, podjął się zwięzłego opracowania zagadnienia konserwacji obiektów ze skóry, drewna, kości, kości słoniowej oraz papieru, pergaminu, liści palmowych i kory brzoźowej (rozd. 17, s. 265—290).

Wreszcie rozdział 18 (s. 291—301) poświęcono omówieniu poszczególnych czynników oddziałujących stale na eksponowany, przechowywany w magazynie, dotykany lub przygotowywany do transportu obiekt muzealny. Autor artykułu N. S. Brommelle, kustosz w Dziale Konserwacji przy Victoria and Albert Museum w Londynie, wymienia tu: światło, zmienne warunki atmosferyczne — zanieczyszczenia, wilgotność, temperaturę, czynniki biologiczne — pleśń, owady (s. 291).

W uzupełniającym treść książki referacie (s. 305—335), dotyczącym stosowania środków syntetycznych w konserwacji, zostały omówione szczegółowo materiały, których obecnie używa się w pracowniach konserwatorskich na całym świecie; podkreślono ich zalety lub zalecono ostrożność przy stosowaniu, wreszcie poinformowano o źródłach i sposobach ich otrzymania. Warto zwrócić uwagę na pożyteczny indeks nazw handlowych produktów (s. 329—331) oraz na listę producentów i agencji firm handlowych w różnych krajach (s. 332—335).

Podsumowując uwagi na temat powyższej publikacji, można bez wahania określić ją jako nie tylko potrzebną w literaturze konserwatorskiej, ale wręcz konieczną, gdyż — będąc rezultatem współpracy najlepszych specjalistów różnych gałęzi nauki, wydana w języku angielskim, francuskim i hiszpańskim — może znacznie ułatwić konserwatorowi podjęcie właściwych kroków przy pracy nad zabytkami w zupełnie odmiennych, niż europejskie, warunkach klimatycznych.

Władysław Szyszko